

BURSA EKONOMİSİNİN 2001 YILI DEĞERLEMESİ

Prof.Dr. Ali Ceylan
Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
Öğretim Üyesi

1.GİRİŞ

Dünya ekonomisi 2001 yılında yavaşlama süreci yaşamıştır. Başka bir ifadeyle,dünya ekonomisinde 2000 yılında kaydedilen güçlü büyüme,2001 yılında yavaşlayarak,%4.7'den %1.7'ye gerilemiştir. Bunun nedeni,ABD ekonomisindeki hızlı yavaşlamanın yanı sıra,euro alanındaki durgunluk ve Japon ekonomisinin durgunluğa girmesidir. Çin ve Hindistan'da kaydedilen büyümeye rağmen, hammadde fiyatlarındaki düşüş ve artan risk nedeniyle,dış kredi maliyetlerindeki artış,bir çok gelişmekte olan ülke ekonomisinin büyümesini yavaşlatmıştır. OECD ülkelerinde 2000 yılında %2.6 olan enflasyon oranı,2001 yılında %2.9'a yükselirken,durgunluk riskine karşı,ABD,Euro alanı başta olmak üzere bir çok gelişmiş ülkede faiz oranları düşürülmüştür.

Bilindiği gibi,Türkiye ekonomisi yıllardır ciddi bir krizin içerisinde. Geçmiş yıllarla ilgili krizlere bakıldığında,2001 yılının şimdiye kadar yaşanan en büyük kriz olduğu görülmektedir. Çünkü,2000 yılında canlanma eğilimi gösteren ekonomi,2001 yılında %9.4 küçülmüştür. Başka bir ifadeyle,2001 yılındaki kriz,1999 yılındaki krizi aratır bir kriz olarak ifade edilebilir.2001 yılında hızla yükselen döviz kurları ve faizler,tüm işletmeleri çok ağır bir krizle karşı karşıya bırakmıştır. Bunun sonucu olarak,kapanan işletmeler nedeniyle işsizlik oranlarından artış olmuştur. Örneğin,İSO'nun 2002 yılında yayımlanan 500 büyük işletme sıralamasına göre,kapanan fabrikalar nedeniyle,çalışan sayısı %5.7 oranında azalmıştır.

Bursa ekonomisi de krizden en çok etkilenen şehirlerin başında yer almaktadır.

Bursa'daki 250 şirket sıralamasında,sanayi kuruluşları yanında,bazı döviz büroları ve ticaret işletmeleri de yer almaktadır. Bu nedenle,araştırmanın içeriği konusunda net olmayan bilgilerin olduğu söylenebilir. Bunun için,gelecek yıllarda BİTİSO'nun ticaret şirketleri sıralaması için ayrı bir çalışma yapmasında yarar vardır. Böylece, Bursa sanayi işletmelerinin durumunu İSO tarafından yapılan 500 büyük sanayi kuruluşu çalışması ile karşılaştırma şansı da yaratılmış olacaktır. Böylece, yapılacak değerlendirmeler daha anlamlı olacaktır.

Çünkü,sanayi kuruluşlarının sorunları ile,döviz büroları ve ticaret işletmelerinin sorunları arasında farklılıklar vardır. Dünyada yapılan sınıflandırmalarda sanayi işletmeleri ile ticaret işletmelerinin sınıflandırılmasında farklı ölçütler kullanılmaktadır. Örneğin,KOBİ sınıflamasında,sanayi işletmeleri için çalışan sayısı ve makine parkı,ticaret işletmeleri için ise,yıllık satışlar ölçütü olarak alınmaktadır.

Bu çalışmada Bursa ekonomisinin 2001 yılı değerlendirilmesi ise, tamamen araştırma sonuçlarına göre yapılmaktadır. Ayrıca elimizde geçmiş yıl verilerinin olması,2001 yılı verilerinin geçmiş yıl verileri ile karşılaştırılmasına olanak vermektedir. Öte yandan,elimizde geçmiş beş yıla ait verilerin varlığı değerlendirmeleri daha anlamlı yapmaktadır.

Bursa'daki 250 şirket sıralamasında,tekstil ve konfeksiyon sektöründe faaliyet gösteren şirket sayısı 99 veya %39'dur. Geçmiş yıllardaki şirket sayılarına bakıldığında bu sayının 1999 yılında 85,2000 yılında 90 şirket olduğu görülmektedir. Bu veriler,bütün olumsuzluklara karşın,yıllar itibariyle,tekstil ve konfeksiyon sektöründeki firma sayısının arttığını göstermektedir. Aynı durum, Türkiye geneli için de geçerlidir. Eğer,Türk tekstil ve

konfeksiyon sektörü özgün tasarım, moda ve marka ürün sayısını artırabilirse, krizlerden etkilenme olasılığı da azalacaktır.

2001 yılı araştırma sonuçlarına şirket sayısı açısından baktığımızda, ikinci sektör konumunda geçmiş yıllarda da olduğu gibi, otomotiv ana ve yan sanayi sektörü gelmektedir. Ancak, konuya yıllık satış tutarı açısından yaklaştığımızda Bursa'da birinci sektör otomotiv ana ve yan sanayidir. Bursa'nın 250 şirketi arasında otomotiv ana ve yan sanayi şirket sayıları, 1999 yılında 42, 2000 yılında 48, 2001 yılında 40 şirket olarak saptanmıştır. Diğer şartlar sabit kalmak şartıyla, otomotiv ana ve yan sanayinin, 2001 yılındaki krizden daha fazla etkilendiği söylenebilir.

Bursa'daki üçüncü sektör, makine ve metal sektörüdür. Bu sektördeki firma sayısı, 1999'da 28 iken, 2000 yılında 25'e, 2001 yılında da 23 şirkete gerilemiştir. Bazı araştırmacılara göre, Türkiye'de 2001 yılı krizinden en çok etkilenen iki sektör, otomotiv ana ve yan sanayi ile makine ve metal sanayileridir. **Bu nedenle, Bursa ekonomisinin 2001 yılı krizinden en çok etkilenen şehir olduğu ileri sürülmektedir.**

Bursa'da araştırma kapsamına giren 4 sektörün toplam istihdam içerisindeki payları aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 1 : Sektörleri istihdam içerisindeki payları

Sektörler /Yıllar	1997	1998	1999	2000	2001
Tekstil ve Konfeksiyon	%46	%48	%37	%45	%52
Otomotiv Ana ve Yan Sanayi	%19	%24	%28	%28	%29
Gıda, Tarım ve Hayvancılık	%8	%7	%11	%9	%9
Makine ve Metal	%9	%7	%11	%9	%10

Tablodan anlaşılacağı gibi, istihdam açısından, tekstil ve konfeksiyon sektöründe %7'lik bir artış söz konusudur. Diğer sektörlerin istihdam oranlarında önemli bir değişiklik söz konusu değildir.

2..BURSA'DAKİ 250 BÜYÜK FİRMANIN BAŞLICA FİNANSAL SORUNLARI

Bursa'da faaliyet gösteren en büyük 250 firmanın oranlar aracılığıyla değerlemesi yapılırken, son dört yılın birbirleriyle karşılaştırması da yapılmıştır.

Türkiye ekonomisindeki krizin önemli göstergelerinden ikisi, şirketlerin öz sermayelerindeki azalış ve net aktiflerindeki azalıştır.

Tablo: Şirketlerin 2000 yılına göre, \$ bazlı olarak, öz sermayelerindeki azalış

Tekstil	%39
Otomotiv	%26
Makine	%16

Tablo: Şirketlerin 2000 yılına göre, \$ bazlı olarak, net aktiflerindeki azalış

Tekstil	%24
Otomotiv	%11

Makine %3

Görüldüğü gibi,öz sermaye ve net varlıklarda büyük bir erozyon vardır.2001 yılı gibi bir başka kriz,işletmelerin yok olmasına neden olacaktır.

2.1.ÖZ SERMAYE / NET AKTİFLER ORANI

Bilindiği gibi,öz sermaye / net aktifler oranı,işletmelerin net aktiflerini ne oranda öz sermaye ile finanse ettiklerini göstermektedir.

Bursa'daki 250 firma ve beş sektör itibariyle,son beş yıla ait öz sermaye / net aktifler oranı aşağıdaki gibidir.

Tablo 2 : Öz Sermaye / Net Aktifler Oranı

Yıllar	250 Firma Ort.	Tekstil	Otomotiv	Makine	Gıda	Elektrik
1997	%43	%40	%52	%46	%41	%30
1998	%42	%37	%48	%49	%33	%44
1999	%36	%28	%49	%40	%33	%27
2000	%39	%27	%49	%52	%28	%49
2001	%36	%24	%44	%47	%41	%41

Tablodan görüleceği gibi,Bursa'daki 250 firmanın ortalama öz sermayeleri 2001 yılında %36'ya gerilemiştir. Kredi maliyetlerindeki hızlı artışın yaşandığı 2001 yılında işletme sahiplerinin yoğun öz sermaye takviye çabalarına rağmen, öz sermaye erozyonu söz konusu olmuştur. Benzer durum,sektörler ayrı ayrı incelendiğinde de geçerlidir. Gıda sektörü hariç tüm sektörler için,öz sermaye erozyonu söz konudur. Bu veriler,Bursa'daki işletmelerin 2001 yılında karlılıklarının da yetersizliği sonucu olarak,2001 yılında öz sermayelerinin belli bir oranını kaybettiklerini göstermektedir. Bu nedenle,2001 yılı işletmeler için ayakta kalma yılı olmuştur denilebilir.

2.2.NET AKTİF DEVİR HIZI ORANI (SATIŞLAR / NET VARLIKLAR)

Net aktif devir hızı,net aktiflerin bir yılda kaç defa paraya dönüştüğünü gösterir. Bu oran ne kadar yüksek çıkarsa,varlıkların o kadar etkin kullanıldığı söylenebilir.

Net aktif devir hızı oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo : 3 Net Aktif Devir Hızı Oranları

Yıllar	250 Firma Ort.	Tekstil	Otomotiv	Makine	Gıda	Elektrik
1997	1.46	1.40	1.92	1.05	1.50	1.29
1998	1.32	0.33	1.95	1.77	1.39	2.32
1999	1.38	0.97	2.08	0.99	1.05	1.18
2000	1.28	0.89	1.89	1.06	1.21	0.95
2001	1.27	1.05	1.61	0.95	1.38	1.19

Tablo dikkatli bir şekilde incelendiğinde,1997 yılına göre,net aktif devir hızı devamlı olarak düşüş eğilimi göstermektedir. Oranlardaki düşüşün nedeni,satışlardaki azalmadır. Şirketlerin satışlarını artırmaları için yurt içi veya yurt dışı pazarlara yönelmeleri gerekir. Dünya ve Türk ekonomisi incelendiğinde satışları arttırmanın zorluğu görülecektir.

Bu tabloda görülen en önemli nokta,otomotiv dışında tüm sektörlerin net aktif devir hızlarının sektör ortalaması olan 1.27 rakamının altında olmasıdır. Net aktif devir hızını yükselten en önemli sektör otomotiv sektörüdür. Otomotiv sektöründeki yüksek devir hızının nedeni,bu sektörün ihracat yapabilmesidir. Diğer sektörlerle göre,makine ve tekstil sektörlerinin satış açısından çok daha ciddi sorunlarla karşı karşıya oldukları görülmektedir. Hatta makine sektörünün varlıklarını yılda bir kez bile paraya dönüştüremediği görülmektedir. Yurt içi talep sınırlı olduğuna göre,bütün sektörlerin satışlarını arttırmaları için ihracat yapmaları gerekmektedir. Bu veriler Türkiye açısından da geçerlidir. Türk ekonomisinin büyümeye geçirilmesi için,ihracatını arttırmasında zorunluluk vardır. İhracat yapabilmek ise,uluslar arası rekabeti gerektirmektedir. Bu durum,Türk sanayicisi açısından yapısal değişikliği gerektirmektedir.

2.3.ÖZ KAYNAK DEVİR HIZI (SATIŞLAR / ÖZ SERMAYE)

Öz kaynak devir hızı , işletmelerin öz kaynaklarını ne kadar etkin kullandıklarını gösteren bir orandır.

Bursa'daki 250 büyük firmanın öz kaynak devir hızları aşağıdaki gibidir.

Tablo: 4 Öz Kaynak Devir Hızları

Yıllar	250 Firma Ort.	Tekstil	Otomotiv	Makine	Gıda	Elektrik
1997	3.37	3.79	3.69	2.29	3.69	4.30
1998	3.16	2.49	4.09	2.39	4.15	2.7
1999	3.83	3.42	4.37	2.46	3.13	4.2
2000	3.26	3.22	3.80	2.02	4.33	1.94
2001	3.54	4.28	3.70	2.04	3.40	2.91

Öz kaynak devir hızı makine ve elektrik- elektronik sektörlerinde 3'ün altındadır.

250 işletmelerin 2000 ve 2001 yıllarıyla ilgili olarak öz sermaye karşılaştırmaları yapıldığında tekstil sektöründe öz sermaye azalışı %39,otomotiv ana ve yan sanayinde 526,makine sanayinde %16 olarak saptanmıştır. Görüleceği gibi bu veriler,bu üç sektörün çok ciddi oranda öz sermaye erozyonuna uğradığını göstermektedir.

2.4 KARLILIK ORANLARI

Karlılık oranları,işletmelerin başarılarının en son göstergesidir. Bursa bölgesinde zarar eden firma sayısında ve beyan edilen zarar tutarında ciddi bir artış vardır. Zarar/kar oranı yıllar itibariyle aşağıda gösterilmiştir.

Yıllar	Zarar/kar oranı
1997	%1
1998	%31
1999	%51
2000	%22
2001	%49

Tablodan görüldüğü gibi,Bursa'daki firmaların en önemli sorunu karlılığın çok küçük olmasıdır. Örneğin,1997 yılında zararın kar içerisinde payı %1 iken,2001 yılında karların toplamı birbirine eşit hale gelmiştir. Bu durum sanayinin çok ciddi bir sorununu ortaya koymaktadır. Çünkü,kar edemeyen firmaların yaşam şansı azalmaktadır. Kar edemeyen

şirketlerin, finans sektörüne de zararı olacak demektir. Bu nedenle, karlılığı arttırmak için, ya satışları arttırmak veya maliyetleri düşürmek veya her ikisini birden yapmak gerekmektedir. İşletmelerin dolar açısından satışlarının 2000 ve 2001 yılları karşılaştırıldığında tekstil sektöründe %4.8 azalış, otomotiv ana ve yan sanayinde %30 azalış, makine sektöründe %15 azalış gerçekleştirmiştir. Buna karşılık, elektrik sektöründe dolar bazında satışlarda %37 artış, gıda sektöründe de %4.72lik artış gözlenmektedir. Bu çalışmada Bursa'daki 250 firma ile ilgili üç karlılık oranı hesaplanmıştır. Bu oranlar şunlardır.

1. Satışların karlılığı (Vergi Öncesi Kar / Satışlar)
2. Öz sermaye karlılığı (Vergi Öncesi Kar / Öz sermaye)
3. Aktif karlılığı (Vergi Öncesi Kar / Toplam aktifler)

2.5. SATIŞLARIN KARLILIĞI

Satışların karlılığı, bir işletmenin vergi öncesi karının satışlara bölünmesi ile bulunur. Bu oran işletmenin satışları üzerinden vergi öncesi ne kadar kar elde ettiğini gösterir.

Tablo 5 : Satışlar Üzerinden Karlılık Oranları

Yıllar	250 Firma Ort.	Tekstil	Otomotiv	Makine	Gıda	Elektrik
1997	%8.3	%3.9	%13.1	%10.8	%7.3	%12.6
1998	%4.4	%0.2	%6.4	%7.6	%4.4	%6.2
1999	%2.8	%0.5	%5.4	%0.2	%4.8	%0.3
2000	%6.3	%1	%12	%1	%3	%3
2001	%3.7	%1.5	%9.7	%2.9	%1.1	%1.8

Tablo incelendiğinde tüm sektörlerde karlılık oranlarının hızla düştüğü görülmektedir.

Karlılık oranlarının hızla düşmesi ve çok düşük karlılık oranları, işletmelerin yaşam imkanlarını azaltmaktadır. Bu nedenle, işletme sahip ve yöneticilerinin orta ve uzun dönemde karlılıklarını arttırabilecek, araştırma ve geliştirmeye önem vermeleri gerekmektedir. Çünkü, işletmelerin katma değeri düşük karlılık oranlarıyla yaşamlarını devam ettirmeleri mümkün değildir.

2.6.ÖZ SERMAYE KARLILIĞI

Öz sermaye karlılığı, vergi öncesi karın öz sermayeye oranlanması ile bulunur. Bursa bölgesindeki 250 şirketin ortalama ve beş sektörün öz sermaye karlılıkları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6 : Öz Sermaye Karlılık Oranları

Yıllar	250 Firma Ort.	Tekstil	Otomotiv	Makine	Gıda	Elektrik
1997	%28	%13.8	%48.6	%24.9	%26.6	%54.3
1998	%14	%5	%26.3	%18.2	%18.6	%31.7
1999	%10.7	%1.9	%23.3	%0.5	%15.1	%1.3
2000	%20	%3	%46	%3	%12	%6
2001	%13	%6.6	%36	%6	%4	%5

Satışlar üzerinden karlılık oranları gibi,öz sermaye üzerinden karlılık oranları da oldukça düşüktür.

Karlılık oranlarındaki düşüklük işletmelerin geleceği için çok büyük risk oluşturmaktadır.

2.7.AKTİF KARLILIĞI

Aktif karlılığı,işletmelerin toplam aktifleri üzerinden elde ettikleri kar oranını gösterir. Bu oran, vergi öncesi karın toplam aktiflere bölünmesi ile hesaplanır.

Bursa'daki 250 firmanın aktif karlılık oranları ve sektörler bazında karlılık oranları Tablo 7 'de gösterilmiştir.

Tablo 7 : Aktif Karlılık Oranları

Yıllar	250 Firma Ort.	Tekstil	Otomotiv	Makine	Gıda	Elektrik
1997	%12.2	%5.5	%25.2	%11.4	%11	%16.3
1998	%5.8	%0.1	%12.6	%8.9	%6	%14.4
1999	%3.8	%0.5	%11.3	%0.2	%5	%0.3
2000	%11	%1	%23	%1	%3	%3
2001	%4.7	%1.6	%16	%2.8	%1.6	%2.1

Aktif karlılık oranlarında da hem bir önceki yıla göre hem de genel olarak önemli düşüşler söz konusudur. Bu nedenle,işletmelerin yaşama savaşı verdikleri söylenebilir.

3.SONUÇ

Araştırma ile ilgili olarak beş yıllık verilere baktığımızda ,Bursa'daki bütün sektörlerin ciddi bir gerileme içerisinde olduğu görülmektedir. Ekonominin genel seyri bu şekilde devam ederse,gelecek seneye bir çok işletmenin kapanacağı söylenebilir.

Bununla beraber gerek hükümet gerekse işadamları gerekli önlemleri zamanında alırsa ekonominin düzelmeye gideceği rahatlıkla söylenebilir.

Konuya sanayiciler açısından baktığımızda,yaşamak ve büyümek için önemli değişiklik yapma zamanı gelmiştir. Başarılı işletmelerimize baktığımızda,değişime ayak uydurdukları görülmektedir. Bu açıdan, iş adamlarımız devletten şikayet edeceklerine,plan ve stratejilerini geliştirip uygulamaya koymalıdır.

Bilindiği gibi,dünyada çok önemli bir değişim yaşanmaktadır. Bir işletmenin dünyadaki benzer işletmelerle rekabet edebilir konuma gelebilmesi için,neler yapılması gerektiğini ve neler yapıldığını belirlemesi gerekir.

Türkiye'de ve Bursa'da en önemli sorun,iş adamlarımızın gerekli önlemleri zamanında almamalarıdır. Böylece,biriken sorunlar,sonunda çözülemez hale gelmektedir.

Bursa'daki bütün sektörler için yapılacak en önemli çalışma,ihracata yönelmektir. Diğer bir önlem,araştırma geliştirme çalışmalarına önem vermek ve maliyetleri düşürmektir.